

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ ผู้วิจัยขอเสนอการสรุปผลการวิจัย โดยกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรนิเทศศาสตร์ของวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยในภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารหลักสูตรที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน และนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนของหลักสูตรนิเทศศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มประชากรที่ใช้ ประกอบด้วยผู้บริหารหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาในภาคเหนือตอนบน จำนวน 6 คน และคณาจารย์ที่สอนนิเทศศาสตร์ จำนวน 43 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง 1 ชุด แบบสอบถาม ใช้สอบถามคณาจารย์เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 1 ชุด

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำโดย การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ จากการใช้แบบสอบถามและการจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลในส่วนที่ 1 เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการกำหนดนโยบายใช้การหาค่าเฉลี่ยร้อยละ และวิเคราะห์โดยวิธีบรรยายสรุปและเสนอประเด็นสำคัญ

ข้อมูลส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของคณาจารย์มีการเปรียบเทียบความแตกต่างของ 2 กลุ่มคือกลุ่มสถาบันราชภัฏและกลุ่มทบวงมหาวิทยาลัย โดยใช้การหาค่า t ดูความแปรปรวน (variance) เท่ากันหรือเหมือนกัน ใช้สูตร คือ

$$t = \frac{X_1 - X_2}{\sqrt{S^2_w \left(\frac{n_1 - n_2}{n_1 - n_2} \right)}}$$

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวม ขอเสนอ 2 ประเด็นจากการออกแบบสอบถามใน ส่วนที่ 1 เป็นของผู้บริหารได้แก่ หัวหน้าภาควิชา คณบดี หรือตัวแทนคณะกรรมการวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหลักสูตรของสถาบัน ในส่วนที่ 2 เป็นส่วนของคณาจารย์ นิเทศ ศาสตร์ ที่มีส่วนในการนำหลักสูตรไปใช้

การวิเคราะห์แบบบรรยายสรุปความคิดเห็นของผู้บริหารดังนี้ :

1. ด้านระบบบริหารหลักสูตร

กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร

1.1 ทุกสถาบันจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากภาควิชา เพื่อที่จะดำเนินงาน รับผิดชอบด้านวิชาการของภาคนิเทศศาสตร์

1.2 มีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ถึงร้อยละ 83.30 เช่น แผนพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา

1.3 มีการสอบถามความคิดเห็นของบัณฑิต นักศึกษาปัจจุบัน และความเห็น ของอาจารย์ผู้สอน

1.4 เมื่อคณะกรรมการดำเนินการฝ่ายร่างหลักสูตรได้ร่างและปรับปรุงหลักสูตร เรียบร้อยแล้ว จึงนำเสนอต่อคณะต่อไป โดยมีเกณฑ์การพิจารณาจากทบวงมหาวิทยาลัยเป็น มาตรฐาน

1.5 เมื่อพิจารณาแก้ไขหลักสูตรเรียบร้อยแล้วจะมีการเสนอผ่านสภามหา- วิทยาลัย และทบวงมหาวิทยาลัยตามลำดับขั้นต่อไป

สภาพปัญหาและอุปสรรคที่พบในระบบการบริหารหลักสูตรจากความคิดเห็นของ ผู้บริหาร

1. ขั้นตอนการเสนอขอปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างล่าช้า ขาดการประสาน งานที่ีระหว่างภาควิชาหรือคณะและกรรมการพิจารณาหลักสูตร ของแต่ละสถาบัน

2. หัวหน้าภาควิชาได้เสนอให้มีการเตรียมพร้อมในประเด็นของการพิจารณาหลักสูตรใหม่ ควรมีการแจกโครงร่างหลักสูตรให้พิจารณาก่อนวันประชุม ปัญหาที่มีมากในระบบมหาวิทยาลัยเอกชน ซึ่งต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดูแลมาตรฐานจากภายนอก จึงทำให้ค่อนข้างล่าช้าในการหาและแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องจัดบุคลากรให้เหมาะสมต่อไป

ข้อเสนอแนะในการบริหารหลักสูตร

1. ให้แต่ละสถาบันมีจุดเด่นในการจัดหลักสูตรของตน ตัวอย่างเช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ เน้นการวางเป้าหมายของหลักสูตรทางด้านวิจัย โดยมีนักศึกษาเป็นศูนย์กลาง
2. การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ควรมีการปรับปรุงระบบการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงาน ให้มีการประสานงานกันอย่างมีประสิทธิภาพไม่ให้เกิดความล่าช้าเกิดขึ้น
3. ด้านบุคลากร คณะกรรมการพิจารณาหลักสูตร ควรมีบุคลากรเฉพาะด้าน และมีความรู้ด้านการบริหารหลักสูตร และด้านนิเทศศาสตร์ด้วย

2. การบริหารหลักสูตร ขั้นดำเนินการ ผู้บริหารหลักสูตรนิเทศศาสตร์พบว่า

- 2.1 ในการวางแผนเตรียมการและดำเนินการ มีอุปสรรคถึงร้อยละ 66.60
- 2.2 การจัดองค์กร สภาพห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ มีอุปสรรคถึงร้อยละ 83.30
- 2.3 การจัดทีมงาน กลุ่มผู้เรียนผู้สอน มีอุปสรรคถึงร้อยละ 66.60
- 2.4 การประสานงานหน่วยงานที่จะให้ความร่วมมือเป็นแผนกทะเบียน ฝ่ายวิชาการ คณะกรรมการวิชาการ มีอุปสรรคถึงร้อยละ 83.30
- 2.5 การรายงานผลหรือการนำเสนอแต่ละขั้นตอน พบอุปสรรคถึงร้อยละ 83.30
- 2.6 การจัดสรรงบประมาณในการจัดประชุมเตรียมการและดำเนินงานด้านหลักสูตร พบอุปสรรคถึงร้อยละ 100.00

ข้อเสนอแนะ

ควรได้รับการจัดสรรงบประมาณจากสถาบันและผู้บริหารควรให้ความสนใจในการจัดระบบการวางแผนการจัดองค์กร การจัดทีมงาน การประสานงานให้มากขึ้นเท่าที่เป็นอยู่

3. โครงสร้างหลักสูตรของสถาบัน จะแยกเป็นดังนี้

- 3.1 หลักสูตรเฉพาะแยกวิชาเอก ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สถาบันราชภัฏ
- 3.2 หลักสูตรแบบทั่วไป ได้แก่ มหาวิทยาลัยพายัพ
- 3.3 หลักสูตรแบบผสมผสาน ได้แก่ วิทยาลัยโยนก

ข้อเสนอแนะ

หลักสูตรของแต่ละสถาบัน ควรมีจุดเด่นเฉพาะตน ตามสภาพความเหมาะสมและความพร้อม แต่ให้เป็นไปตามความต้องการของตลาดแรงงาน

4. ทักษะของผู้บริหารที่มีต่อปัญหาของการบริหารหลักสูตร

- 4.1 ความคล่องตัวในการใช้หลักสูตร พบปัญหาถึงร้อยละ 33.30
- 4.2 มีปัญหาต่อการจัดผู้สอน มีถึงร้อยละ 83.30
- 4.3 มีปัญหาในกลุ่มผู้เรียน ร้อยละ 50.00
- 4.4 ระบบห้องเรียน พบว่ามีปัญหา ร้อยละ 50.00
- 4.5 ปัญหาในการปฏิบัติงานของอาจารย์ มีปัญหา ร้อยละ 50.00

ข้อเสนอแนะ

ควรให้ความสนใจในเรื่องการให้ค่าตอบแทนอาจารย์ผู้สอนให้เหมาะสม จะเป็นแรงจูงใจในการจัดสรรคณาจารย์ และควรมีการจัดอุปกรณ์และห้องเรียนให้เหมาะสม เพื่อประสิทธิภาพของการจัดกระบวนการเรียนการสอน กลุ่มผู้เรียนให้เหมาะสมกับเนื้อหาของรายวิชาเช่น การผลิตรายการโทรทัศน์ และวิทยุ ไม่ควรมีจำนวนมาก ควรจำกัดจำนวนให้มีประมาณ 15-20 คน ต่อกลุ่มเรียน ต่ออาจารย์ 1 ท่าน เพื่อประสิทธิภาพการสอนและการควบคุมดูแลผลงานของนักศึกษาด้วย

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของคณาจารย์ มีการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มสถาบันราชภัฏและกลุ่มทบวงมหาวิทยาลัย ดังนี้

1. ความพึงพอใจในหลักสูตรของสถาบันที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 39.6 ไม่แน่ใจว่าตัวเองพอใจในหลักสูตรของสถาบันที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

2. การสื่อสารเพื่อการสร้างความเข้าใจในหลักสูตร เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ พบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 39.5 ไม่แน่ใจในการสร้างความเข้าใจในเรื่องนี้
3. การนำหลักสูตรไปใช้ในแง่ของการสอนของคณาจารย์ในภาควิชา พบว่า ร้อยละ 39.5 มีการเห็นด้วยในการนำหลักสูตรไปใช้โดยเฉพาะ จากคณาจารย์ กลุ่มทบวงมหาวิทยาลัย พบว่าร้อยละ 45.8 เห็นด้วย ซึ่งแตกต่างจากคณาจารย์กลุ่มสถาบันราชภัฏ
4. จำนวนผู้สอนเป็นไปตามเกณฑ์ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ พบว่า ค่าเฉลี่ยทั้งสองกลุ่มไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ทั้งสองกลุ่มมีความเห็นว่าผู้สอนไม่เพียงพอถึงร้อยละ 37.2
5. สถาบันได้จัดคู่มือที่มีคุณภาพให้อาจารย์ที่ปรึกษามีความรู้ด้านการบริหารงานด้านวิชาการ พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีความพึงพอใจร้อยละ 69.8
6. ความต้องการให้มีการจัดสรรโควตาให้คณาจารย์ไปศึกษาและดูงาน พบว่า ร้อยละ 41.9 เห็นด้วยอย่างยิ่ง อาจารย์ทั้งสองกลุ่มมีความเห็นไม่แตกต่างกัน
7. พบหลักในการยอมรับจากตลาดแรงงาน พบว่า ความเห็นของทั้งสองกลุ่ม แตกต่างกัน เป็นไปในทิศทางไม่แน่ใจ ถึงร้อยละ 44.2 โดยเฉพาะกลุ่มสถาบันราชภัฏมีถึงร้อยละ 47.4
8. อาจารย์ผู้สอนควรมีประสบการณ์การทำงานในด้านวิชาชีพ พบว่าทั้งสองกลุ่มมีความเห็นไม่แตกต่างกันในมิติที่เห็นด้วยอย่างยิ่งถึงร้อยละ 48.8
9. ด้านอุปกรณ์ของห้องปฏิบัติการมีอุปกรณ์ที่ทันสมัย พบว่า ทั้งสองกลุ่มไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ในคำตอบคือเห็นด้วยถึงร้อยละ 30.2
10. ควรมีการเปิดโอกาสให้เรียนข้ามสถาบันพบว่าทั้งสองกลุ่มมีความเห็นไม่แตกต่างกัน ร้อยละ 39.5
11. ควรมีการประชุมสัมมนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสถาบัน พบว่า ทั้งสองกลุ่มสถาบัน เห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 53.5
12. การผลิตตำราของสถาบันควรมีการช่วยเหลือ และสนับสนุนอย่างกว้างขวางพบว่า เห็นด้วยอย่างยิ่งถึงร้อยละ 76.7
13. ด้านงบประมาณในการไปทัศนศึกษาทั้งในและนอกประเทศ พบว่า เห็นด้วยอย่างยิ่งถึงร้อยละ 72.1

14. อาจารย์ควรมีโอกาสเข้าร่วมงานกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อนำความรู้มาปรับปรุงการเรียนการสอน พบว่า เห็นด้วยอย่างยิ่งถึงร้อยละ 69.8
15. รายได้ของอาชีพมีผลต่อการพัฒนาศักยภาพของวิชาชีพ พบว่า เห็นด้วยอย่างยิ่งถึงร้อยละ 69.8

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรนิเทศศาสตร์ โดยข้อเสนอภาพรวม ดังนี้ :

1. บทบาทของผู้บริหารหลักสูตร เช่น หัวหน้าภาควิชา คณะบดี คณะกรรมการวิชาการประจำภาควิชา คณะกรรมการวิชาการสถาบัน ควรมีการดำเนินการบริหารหลักสูตร ดังนี้ ควรจัดระบบในการปฏิบัติงานและประสานงาน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรมีแนวทางในกระบวนการการบริหารงานหลักสูตร 3 ขั้นตอน คือ การเตรียมการ การดำเนินการ และการประเมินผล ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 60) การดำเนินงาน ควรเป็นลายลักษณ์อักษร และมีหน่วยงานที่จะรับผิดชอบอย่างชัดเจน ควรมีการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งทิศทางของความเป็นไปในแผนการพัฒนาศึกษาหรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ

นอกจากนี้ควรมีบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้าน มาเป็นผู้ร่างหลักสูตร ส่วนในการบริหารหลักสูตรควรมีการวิเคราะห์สถานการณ์ (Situation Analysis) มีการวางแผน มีการดำเนินการและประเมินผล ดังความเห็นของอำนาจ จันทร์แป้น (2532, หน้า 111)

ส่วนไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน (2524, หน้า 20-23) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นหัวใจของการเรียนการสอน ดังเช่นในแต่ละสถาบัน ควรได้มีการค้นพบจุดเด่นในการจัดระบบการเรียนการสอนของตน โครงสร้างของหลักสูตร จำนวนหน่วยกิตที่จะเรียน และเนื้อหาของวิชาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บัณฑิตต้องเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน ควรมีการออกแบบสำรวจ แบบสอบถามจากบัณฑิต นักศึกษาปัจจุบัน หรือคณาจารย์ผู้สอนในความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาหลักสูตร เพราะการบริหารหลักสูตรที่ต้นนั้นจำเป็นจะต้องอาศัยการบริหารงานที่ดีด้วย ดังการศึกษาของ ทวี ทิมขำ (2536, หน้า 805-817) ที่ได้ให้รายละเอียดในการบริหารหลักสูตรไว้ และสอดคล้องกันกับ ชมพันธ์ กุญชร ณ อยุธยา (2528 : 13) ที่กล่าว

ว่า หลักสูตรเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาประชากรของประเทศไปในทางใด

ในระบบการจัดการศึกษาหรือบริหารหลักสูตรนิเทศศาสตร์ ในสถาบันของประเทศไทย เราได้รับอิทธิพลมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา สอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของ อุบลศักดิ์ ศิริยุวศักดิ์ (2526, หน้า 13) ดังนั้นในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ จะคล้ายคลึงกัน ซึ่งได้แบ่งรายวิชาดังนี้ วิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง ประชาสัมพันธ์ โฆษณา การถ่ายภาพ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ ปัญหาการจัดอาจารย์ผู้สอน ทั้งนี้เพราะ ในเนื้อหาของหลักสูตรบางรายวิชา เช่น วิชาโฆษณา และภาพยนตร์ บางสถาบันที่อยู่ในท้องถิ่นไม่สามารถหาอาจารย์ผู้สอนที่มีประสบการณ์วิชาชีพโดยตรงได้ จึงมีความกดดันในการเปิดรายวิชาดังกล่าว และจะต้องเสี่ยงงบประมาณค่อนข้างสูงในการเชิญอาจารย์พิเศษซึ่งเป็นบุคลากรภายนอกภาควิชา ซึ่งในบางครั้งไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง เพราะมีปัญหาต้นทุนงบประมาณ นอกจากนี้พบว่า การบริหารหลักสูตรนิเทศศาสตร์นั้นห้องปฏิบัติการ และอุปกรณ์จะต้องมีความทันสมัยอยู่เสมอ จึงทำให้ประสบปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์อยู่ตลอดเวลา เพราะเป็นการลงทุนที่ค่อนข้างสูงในการจัดตั้งห้องปฏิบัติการต่าง ๆ

การบริหารงานหลักสูตรนิเทศศาสตร์ ควรจัดให้มีความพร้อม ทั้งด้านบุคลากร เพื่อการวางแผนที่ดี ทั้งในระบบการเรียนการสอน การปฏิบัติงาน ด้านอุปกรณ์ และห้องปฏิบัติการ จะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ประสิทธิภาพการเรียนการสอนสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น จำนวนหน่วยกิตของโครงสร้างหลักสูตรควรเป็นไปตามมาตรฐานที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ และต้องมีการเตรียมการ มีการดำเนินการ และประเมินผล ในการบริหารหลักสูตรดังกล่าว

2. สภาพและปัญหาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากคณาจารย์ ทั้ง 2 กลุ่มสถาบัน คือ สถาบันราชภัฏ กับกลุ่มทบวงมหาวิทยาลัย พบว่า ในคณาจารย์ทั้งสองสถาบันไม่แน่ใจในความพึงพอใจในหลักสูตรที่กำลังใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ และไม่แน่ใจในระบบการสื่อสารเพื่อการสร้างความเข้าใจในเรื่องของหลักสูตร แต่มีความต้องการหลายประเด็นที่สอดคล้องกัน เช่น ในเรื่องกรอบรม การดูงาน การฝึกประสบการณ์ทางวิชาชีพของอาจารย์ผู้สอน การปรับปรุงอุปกรณ์ให้พร้อมและทันสมัย การได้รับการสนับสนุนในด้านการผลิตตำรา เป็นต้น

สรุปการอภิปรายผล

การบริหารหลักสูตรนิเทศศาสตร์

1. การกำหนดนโยบาย

- 1.1 ลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต ในแต่ละสถาบันต่างมีความคาดหวังให้บัณฑิตสามารถออกไปปรับใช้สังคมเป็นสื่อมวลชนที่มีคุณภาพ แต่จะมีความแตกต่างระหว่างบัณฑิตจากทบวงมหาวิทยาลัย และจากสถาบันราชภัฏ ซึ่งเกี่ยวกับการยอมรับจากตลาดแรงงาน
- 1.2 ด้านผู้สอน ยังคงมีความต้องการอาจารย์ผู้สอน ผู้มีประสบการณ์และสามารถในการสอนวิชาชีพเฉพาะด้านได้เช่น การโฆษณา ภาพยนตร์ ฯลฯ ปัญหาที่พบคือ สถาบันในท้องถิ่นขาดอาจารย์ผู้สอนวิชาชีพเฉพาะด้านเหล่านี้
- 1.3 ฝ่ายสนับสนุนการเรียนการสอน ยังคงขาดความคล่องตัวในเรื่องการประสานงาน การขอเปิด-ปิดรายวิชา การจัดตารางเรียน การจัดห้องเรียน ซึ่งยังขาดความพร้อม ขนาดไม่เหมาะกับจำนวนผู้เรียน และปัญหาด้านการใช้ห้องปฏิบัติการกับจำนวนผู้เรียนไม่สอดคล้องกัน

2. ขั้นตอนการเสนอขอเปิด-ปิด และปรับปรุงหลักสูตรมีปัญหาเรื่องความล่าช้าในการดำเนินการ ขาดการประสานงานที่ดี ระหว่างภาควิชาและคณะ จนถึงทบวงมหาวิทยาลัย ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

3. การประสานงานในการบริหารงานหลักสูตรนิเทศศาสตร์ ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนในแต่ละสถาบัน ควรมีบุคลากรที่มีความรู้ด้านการบริหารหลักสูตร ควรให้คำแนะนำในเรื่องของกระบวนการจัดการและการดำเนินการในการปรับปรุงหลักสูตร

4. ด้านการประเมินหลักสูตร ขาดการออกแบบสอบถามสำรวจความต้องการจากนักศึกษาในปัจจุบัน บัณฑิต ตลาดแรงงาน และผู้ประกอบการ

ข้อเสนอแนะ ควรให้มีการออกแบบสำรวจความต้องการของบัณฑิตและตลาดแรงงาน รวมทั้งข้อเสนอแนะต่อหลักสูตรที่กำลังดำเนินการอยู่ว่ามีจุดเด่นจุดด้อยอย่างไร เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการปรับปรุงหลักสูตร

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ มีข้อจำกัดเฉพาะ เพราะเป็นข้อมูลจากสถาบันในภาคเหนือตอนบน เท่านั้น ดังนั้นถ้าจะมีการศึกษาในโอกาสต่อไปควรจะได้เห็นข้อแตกต่างในสถาบันอื่นที่มีการจัดการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์ในระดับประเทศ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและครอบคลุมยิ่งขึ้น

PAYAP UNIVERSITY